

Cross Oder

Rejsy po Dolinie Dolnej Odry

1. RZEKA ODRA

Odra aktualnie liczy 854 km długości, przy czym jej bieg w Polsce to 742 km. Jeszcze 180 lat temu była prawie o 200 km dłuższa. Skrócenie biegu jest efektem regulacji koryta mającej na celu poprawę żeglowności. W czasie prac zlikwidowano część rozlewisk i meandrów koryta. Rzeka niesie dużą ilość wody, aktualnie poniżej Szczecina przepływ średni wynosi około 565 m³ na sekundę. Różnica poziomów między źródłiskami a ujściem wynosi 632 metry. Średni spadek to ok. 74 cm na kilometr biegu rzeki, co powinno skutkować szybkim nurtem. Jednak, prędkość nurtu spowalniają 23 stopnie wodne zlokalizowane głównie w górnym i środkowym biegu rzeki, gdzie naturalny spadek jest największy. Na odcinku od Kostrzyna do ujścia rzeki średni spadek to już tylko około 5 cm na kilometr biegu rzeki.

Fot: Szymon Maksymiuk

2. COFKA

Cofka, czyli wezbranie sztormowe, dawniej przysparzała okolicy wielu problemów, powodując lokalne podtopienia, zniszczenia mostów, budynków i upraw oraz zagrożenie życia ludzi i zwierząt. Powodowana jest przez wiatr z północy, który wtłacza wodę z Bałtyku do Zalewu Szczecińskiego, podnosząc jego poziom i uniemożliwiając w ten sposób spływ wody z rzeki. Dodatkowo słaby nurt nie jest w stanie przeciwstawić się silnym północnym wiatrom. Przez ten zbieg czynników zaobserwować można, że wody odrzańskie, zamiast płynąć na północ, kierują się w górę doliny. W rejonie Cedyni dno rzeki leży na wysokości ok. 1,5 m n.p.m., a w okolicach Polic jest to już tylko ok. 20 cm n.p.m. Spadek dna doliny Odry wynosi tylko 0,04‰. Z tego powodu cofka ma na Odrze bardzo duży zasięg. Można ją zaobserwować w odległości nawet 150 km od wybrzeża. Za jej sprawą powstała też Wsteczna Delta Świny. Cofka występuje dosyć często, bo od 20 do 60 razy w ciągu roku.

3. BÓG ODRY

Już w starożytności czczono bóstwa, które miały opiekować się rzekami i mieszkającymi nad nimi ludami. Od ich woli zależały szczęśliwe powroty do domów rybaków, flisaków i marynarzy. Zapewniały też obfitość ryb i chroniły przed wysychaniem koryta. Jeżeli jednak ludzie w jakiś sposób narazili się bóstwom, tonęli w wirach rzecznych, a grody i miasta zalewane były falami gwałtownych wezbrań. Pierwsze wzmianki o mitycznym bogu Odry, Viadrusie, pochodzą z czasów starożytnego Rzymu, jego imię pochodzi od nazwy rzeki. W najstarszych źródłach historycznych Odra nazywana jest „Viadrus fluvius”. Jedno z nielicznych, a zarazem najpiękniejszych dzieł artystycznych przedstawiających boga Odry można znaleźć w Szczecinie, na Bramie Portowej. Wąski fryz nad przejściem bramy przedstawia leżącego w trzcinnie muskularnego, starszego mężczyznę patrzącego w lewą stronę. Lewym ramieniem opiera się on na krynicznej wazie symbolizującej rzekę, prawą ręką trzyma natomiast wiosło symbolizujące jej żeglowność. Viadrus przedstawiony jest z nagim torsem, jego biodra okrywa natomiast himation, czyli prostokątny kawałek wełnianego materiału, charakterystyczne okrycie wierzchnie w starożytnej Grecji.

4. MIĘDZYODRZE

Międyodrze to płaski obszar torfowisk i terenów bagiennych położony między dwoma korytami Odry, która w okolicach Widuchowej rozdziela się na Odrę Zachodnią i Odrę Wschodnią, w rejonie Szczecina nazywaną Regalicą. Międzyodrze zajmuje rozległą równinę bagienną pomiędzy Odrą Zachodnią i Wschodnią na odcinku od Widuchowej do Szczecina. Jego długość to prawie 33 km, a szerokość waha się od 1,5 do 3 km. Całość zajmuje powierzchnię prawie 7 000 ha. Szacuje się, że znajduje się tu ponad 50 nazwanych wysp i kęp oraz dziesiątki mniejszych nienazwanych. Charakteryzuje się występowaniem gęstej sieci starorzeczy, sztucznych kanałów i rowów melioracyjnych o łącznej długości ponad 200 km.

Fot: Andrzej Kraśnicki Jr

5. DOLINA, KTÓRĄ STWORZYŁ ŁĄDOLÓD

Rzeźba obszaru Międzyodrza została ukształtowana w efekcie wycofania się łądolodu zlodowacenia bałtyckiego. To właśnie wtedy powstała specyficzna rzeźba młodoglacjalna. Podczas fazy pomorskiej czoło łądolodu nie wycofywało się liniowo, lecz tworzyło wielkie języki lodowe. Jeden z nich wkroczył w obniżenie dzisiejszej Doliny Dolnej Odry. W trakcie postoju łądolodu na obrzeżach dzisiejszej doliny powstały wysokie formy moreny czołowej. To one stanowią dzisiejsze wysokie i strome krawędzie doliny, które kontrastują z płaskim dnem Międzyodrza. W miarę ocieplenia klimatu, ok. 15 tysięcy lat temu, wody z topniejącego lodowca zaczęły gwałtownie odpływać na przedpole. Ogromna energia rzeki wielokrotnie poszerzyła i pogłębiła dno doliny. Gdy łądolód ostatecznie ustąpił i dynamika wód spadła, rzeka zaczęła nanosić drobnopiękny materiał – muły i piaski – tworząc płaskie dno doliny. Ze względu na bardzo mały spadek terenu oraz wysoki poziom wód gruntowych rozpoczęły się procesy bagienne. Doprowadziły one do powstania ogromnych pokładów torfu.

6. NAJWIĘKSZE TORFOWISKO W EUROPIE

Międzyodrze jest największym w Europie Środkowej torfowiskiem fluwiogenicznym, czyli pochodzenia rzecznoego. Powstało w wyniku akumulacji w dolinie rzeki materii organicznej, takiej jak martwa roślinność. Pokłady torfu są naturalnym filtrem, który oczyszcza wody Odry, nim trafią do Zalewu Szczecińskiego i Bałtyku. Powierzchnia torfowych polderów Międzyodrza została określona na 5630 ha i ma możliwość retencjonowania 31 mln m³ wody. Na początku XX wieku na Międzyodrzu z dużą intensywnością wkroczył człowiek. Zaczęła się budowa kanałów, śluz i wałów; grunty zaczęto wykorzystywać rolniczo, tworząc tu „ogród warzywny dla Berlina i Szczecina”. Po przejściu frontu II wojny światowej i zmianie przebiegu granic Międzyodrze stopniowo opuszczał człowiek i wracała natura. Po ponad 50 latach od zaprzestania rolnictwa 70% roślinności tego obszaru ma charakter naturalny. Dlatego Międzyodrze możemy traktować jako obszar niemal zupełnie naturalny.

7. SZCZECIN BRAMĄ DO BAŁTYKU

Na mocy traktatu westfalskiego z 1648 roku dolny odcinek rzeki Odry i miasto Szczecin kontrolowane były przez Szwecję, Brandenburgia, a następnie Prusy, zainteresowane rozwojem żeglugi i handlu, by ominąć szwedzkie cła, transportowały towary z górnego i środkowego dorzecza Odry do Berlina kanałem Odra–Sprewa, przekopanym w 1669 r., oraz Kanałem Odra–Havela, zbudowanym w 1746 r. Dalej kanałami i rzeką Łabą towary trafiały nad Morze Północne do portu w Hamburgu. W ten sposób Prusy włączyły dorzecze Odry w wielki system dróg wodnych Europy. Po przejściu od Szwedów dawnych ziem Gryfitów w 1720 roku Prusy dostrzegły szansę, jaką daje możliwość rozwoju żeglugi na trasie Berlin–Szczecin–Bałtyk. Planowane na Odrze prace miały nie tylko usprawnić żeglugę, ale i zabezpieczyć

leżące w Dolinie Dolnej Odry miasta, wioski oraz grunty orne przed powodzią, które powodowały wody odrzańskie po wiosennych roztopach i te płynące z północy wskutek cofki.

8. POWSTANIE MIĘDZYODRZA

W 1899 roku w Zarządzie Regulacji Odry Szczecińskiego Urzędu Budowlanego opracowano projekt który przewidywał ukształtowanie podwójnego koryta Odry. Po siedmiu latach, 20 września 1906 roku, nastąpiło symboliczne wbicie pierwszej łopaty. Podzielona na dwa koryta Odra miała w ten sposób płynąć od Widuchowej aż do Szczecina. W ramach prac wykonano 11,5-kilometrowy przekop od Widuchowej do Gryfina, kształtując przebieg dzisiejszej Odry Wschodniej. Powstał też jaz w Widuchowej, który większość wody kieruje na Odrę Wschodnią. Zbudowano 33 km przekopów, 177 km wałów i 129 budowli hydrotechnicznych. Prace zakończono w 1932 roku. Między Odrą Zachodnią i Wschodnią powstał obwałowany obszar o długości 33 km i szerokości od 1,5 do 3 km, podzielony na poldery, które zaczęto wykorzystywać rolniczo. Zimą, kiedy otwierano śluzy, poldery pełniły funkcję przeciwpowodziową. Spływająca z południa woda wypełniała cały obszar, chroniąc przed zalaniem miejscowości wzdłuż rzeki. Wiosną wrota zamykano. Dzięki jazowi w Widuchowej można było utrzymać w Odrze Zachodniej niższy stan wody niż we Wschodniej. Woda z Międzyodrza grawitacyjnie spływała zatem do zachodniej odnogi. Woda, która pozostała na polderach, była usuwana przy pomocy czterech przepompowni, zbudowanych wzdłuż zachodniego brzegu. Wiosną, latem i jesienią poldery zmieniały się w ogrody warzywne, żyzne pastwiska i źródło zapasów siana na zimę.

9. ODRZAŃSKA FLOTA

W systemie transportowym Odry, do czasu rozpowszechnienia się napędu parowego, dominowały Odrzaki (niem. Oderkahn). Były budowane z tarcicy dębowej lub sosnowej, impregnowane i uszczelniane od zewnątrz smołą drzewną. Miały kształt prostokąta o wymiarach od 3 do 6 metrów szerokości i od 20 do 30 metrów długości. Dziób i rufę tworzyło dno wygięte do góry, burty były pionowe lub lekko rozchylone i równoległe do siebie. W dziobowej części statku ustawiano maszt, na którym rozpinano żagiel. Używano go tylko przy wiatrach wiejących od rufy. Płynąc w wąskich kanałach lub pod prąd i wiatr, wspierano się siłą pociągową wołów lub koni, czasem ludzi. Niewątpliwe zalety tego statku, czyli spora ładowność, prostota budowy i łatwa obsługa, spowodowały rozprzestrzenienie się Odrzaków nawet do dorzeczy Wisły i Niemna. Śluzy i kanały w polderach, oprócz regulacji poziomu wody, umożliwiały transport bydła wypasanego na łąkach, kan z mlekiem oraz płodów rolnych i siana. Wykształcił się lokalny typ łodzi zwanych hojerami, od niemieckiego die Hoje, czyli siano. Dębowe łodzie były tak udaną konstrukcją, że budowano je aż do drugiej połowy XX wieku jako łodzie rybackie. W późniejszych latach drewno zastąpiła stal, ale sama konstrukcja pozostała w zasadzie niezmienną.

10. LASY ŁĘGOWE

Lasy łęgowe współcześnie należą do unikalnych formacji w Europie, które ściśle związane są z wodami płynącymi. Rozwijają się na terenach okresowo zalewanych i w zasięgu oddziaływania wód podziemnych. Dzięki temu podczas zalewu na grunt nanoszony i osadzany jest żyzny muł. Europejskie lasy łęgowe porównywane są nawet do tropikalnych lasów deszczowych. Wysokie drzewa przepuszczają wystarczającą ilość światła w niższe partie lasu, co przy dobrym dostępie do wody powoduje bujny wzrost krzewów w podszycie. Krzewy z kolei chronią bogatą w składniki odżywcze glebę przed utratą wilgotności. W strefie runa i podszyciu w okresie wegetacyjnym panują wysoka temperatura i duża wilgotność powietrza przy znacznym zacienieniu. Dzięki temu lasy łęgowe charakteryzują się wysoką bioróżnorodnością pod względem roślinności. W gęstych zaroślach kryjówkę znajdują liczne gatunki ptaków i ssaków.

11. KUROWSKIE BŁOTA I KANAŁ KWIAIOWY

Wielkie Bagno Kurowskie to wyspa położona po wschodniej stronie koryta; stanowi część poldeku szczecińskiego. Na jej obszarze w 1965 roku utworzono rezerwat przyrody Kurowskie Błota o powierzchni prawie 100 ha. Rezerwat chronił pierwotnie siedliska kolonii kormoranów i czapli siwej, której liczebność szacowano na 600 par. Współcześnie kolonii czapli już nie ma, a rezerwat chroni naturalny las łęgowy. Niecały kilometr dalej w górę rzeki, tuż przy nasypie autostrady, założony został rezerwat florystyczny o powierzchni zaledwie 3 ha. Ten niewielki fragment starorzecza nazwany został Kanałem Kwiatowym. Występują tu rzadkie rośliny pływające i bagienne, takie jak salwinia pływająca czy grzybieńczyk wodny.

12. ROŚLINY PŁYWAJĄCE

Szczególne wrażenie robią rośliny pływające na powierzchni wody. Znajdziemy wśród nich grzybieńnię białą, grążele żółte, grzybieńczyki wodne, osokę aloesowatą, żabiściek pływający, salwinię pływającą, rdestnicę pływającą i kotewkę orzech wodny. Stanowią one schronienie dla płazów i ryb oraz ograniczają nagrzewanie wody. Z drugiej strony są jedną z oznak zarastania kanałów i starorzeczy, które prowadzi do zatrzymania przepływu wody i powstawania stref beztlenowych. Idea powstania w tym miejscu parku narodowego zakłada udroźnienie części kanałów i umożliwienie swobodnego przepływu wody w ramach rewitalizacji ekosystemu

13. KOTEWKA ORZECH WODNY

Dokładnie po drugiej stronie Międzyodrza znajdują się stanowiska kotewki orzecha wodnego. Jest to stosunkowo łatwa do rozpoznania roślina; jej romboidalne, ząbkowane liście przypominają liście brzozy. Unosi się na wodzie w formie gęstych rozet, co umożliwiającą rozdęte ogonki liści zawierające pęcherzyki pływne. W 1929 roku udokumentowano ostatnie znane stanowisko w okolicy Szczecina. Jednak w 2017 roku odkryto ponownie obfitą i rozprzestrzeniającą się populację tego gatunku w ramionach Odry pod Szczecinem. Prawdopodobnie fale powodziowe, które przemieściły fragmenty rośliny i nasiona w dół Odry, przyczyniły się do jej ponownego pojawienia. Ten ciepłolubny gatunek wymaga utrzymywania się przez co najmniej dwa miesiące temperatury wynoszącej 22°C. Kotewka jest ściśle chroniona i ujęta w Polskiej Czerwonej Księdze. Swoją nazwę roślina zawdzięcza charakterystycznemu kształtowi owoców, zaopatrzonych w twarde wyrostki przypominające kotwice. Z jednego orzecha może wyrosnąć do 30 rozet liściowych o średnicy do 50 cm, każda z ok. 20 owocami. Długość pędów podwodnych może przekraczać 10 m. Kotewka od średniowiecza do XVIII wieku uprawiana była w Europie i w krajach Azji jako wartościowa pasza dla zwierząt. Orzechy kotewki mają wysoką wartość odżywczą. Tradycyjnie jadano je pieczone, gotowane, a nawet mielono na mąkę czy dodawano do chałwy. Kotewka posiada również właściwości lecznicze i stosowana jest w tradycyjnej medycynie indyjskiej. Z orzechów wyrabia się również biżuterię i ozdoby, a samą roślinę wykorzystuje się w przydomowych oczkach wodnych.

14. WZGÓRZE WIDOKOWE NAD MIĘDZYODRZEM

Po zachodniej stronie koryta rzeki, tuż przy nasypie autostrady, znajduje się rezerwat przyrody Wzgórze Widokowe nad Międzyodrziem. Utworzony został na stromej krawędzi doliny Odry, która jest jednocześnie częścią Wału Stobniańskiego. Rezerwat obejmuje Wzgórze Morenka o wysokości 65 metrów. Panorama doliny Odry rozpościera się tutaj od Szczecina do Gryfina. Celem rezerwatu jest ochrona walorów przyrodniczych i krajobrazowych, takich jak wysoki brzeg doliny Odry oraz roślinność kserotermiczna.

15. FORSOWANIE ODRY

W kwietniu 1945 roku nad Odrą zatrzymało się natarcie Armii Czerwonej. Zaprawieni w bojach żołnierze forsowali już Don, Dniepr, Narew i Wisłę. Rozlokowana wzdłuż Regalicy, od Dąbia aż do Gryfina, 65. Armia generała Pawła Batowa otrzymała trudne zadanie: sforsować Regalicę, rozciągającą się za nią, szerokie na 3,5 kilometra, poprzecinane kanałami i bagniste Międzyodrzie, a potem sforsować kolejną rzekę – Odrę Zachodnią. Warunki do natarcia, najtrudniejsze, jakie można sobie wyobrazić, żołnierze określili jako „dwa Dniepry, a w środku Prypec”. Dodatkowo ze wzgórz w okolicy Siadła Dol-

Fot: Szymon Maksymiuk

nego niemieckie jednostki miały w polu ostrzału każdego, kto wkroczył na Międzyodrze. Aby spowolnić natarcie, Niemcy otworzyli śluzy, zalewając część terenu i podnosząc poziom wody. W ramach przygotowań saperzy w połowych tartakach zbudowali 625 łodzi, każda mieściła dziesięciu żołnierzy z uzbrojeniem. Na ukrytym w lasach pobliskiej Puszczy Bukowej jeziorze wojsko ćwiczyło wiosłowanie oraz sprawny załadunek i rozładunek.

16. DROGA BATOWA

W celu przeprowadzenia na drugą stronę doliny odrzańskiej czołgów, artylerii i zaopatrzenia dla Armii Czerwonej zbudowana została tzw. Droga Batowa. Nazwano ją na cześć dowódcy, któremu powierzono zadanie sforsowania Odry w rejonie między Szczecinem a Gryfinem. Prace prowadzone były pod ostrzałem, w lodowatej wodzie, której poziom dodatkowo podniósł się wskutek cofki. Droga została wytyczona z dzisiejszego Daleszewa przez oba ramiona rzeki i rozległe, grząskie torfowisko do Moczył. Saperzy zbudowali ją, najpierw kształtując groblę z torfu wydobytego na Międzyodrzu, a następnie wykładając ją drewnem. W miejscach przecięcia kanałów zbudowano niewielkie mosty. Do dziś jej zarys jest widoczny w krajobrazie.

17. ŻYCIE W TRZCINOWISKACH

Płynąc i obserwując okolicę, możemy mieć wrażenie, że w trzcinach i pod wodą niewiele się dzieje. Jest to jednak tylko złudzenie. W trzcinowiskach nad brzegami kanałów, między drzewami i pod wodą toczy się intensywne życie. Spotkać można tu bobry, wydry, wilki, dziki, sarny, jelenie, przy odrobinie szczęścia rysia, a nawet łosia. Dużo trudniej wypatrzeć żyjące tu małe ssaki: łasicę, jeża, wiewiórkę, zającą, kunę, tchórza, nornika, kreta czy ryjówkę aksamitną i najmniejszego ssaka w Polsce – ryjówkę malutką. Zwierzę to ma od 4 do 6 cm długości. Na Międzyodrzu znajdziemy też gatunki inwazyjne, które naturalnie nie występowały na tym obszarze, takie jak szop pracz, norka amerykańska i jenot azjatycki. Międzyodrze jest również siedliskiem dla licznych przedstawicieli płazów i gadów. Wiele gatunków występuje tu bardzo licznie, jak żaba trawna czy ropucha szara. Najlicniejszą populację, minimum 5 000 osobników, stanowią żaby z grupy żab zielonych. Pochowane w zaroślach żaby można jednak usłyszeć, a nawet trafić na płazi koncert na wiele głosów. Bardzo licznie występują tu pospolite w Polsce zaskrońce, często wygrzewają się na liściach lub zwinnie przepływają między roślinami.

18. KAMIENIECKIE WĄWOZY

Rezerwat obejmuje strefę krawędzi doliny Odry z malowniczymi wąwozami i licznymi źródłkami. Wzdłuż strumieni rozcinających wzniesienia i na niskich terasach zalewowych wykształciły się cenne

Fot: Szymon Maksymiuk

lasę łęgowe, a w nieco wyżej położonych partiach wzniesień – grądy i dębiny, wśród których rozsiadają się pozostałości muraw kserotermicznych i napiaskowych. Szczególnie cennym gatunkiem jest kokorycz drobna, roślina z rodziny makowatych, której populację w tym miejscu uważa się za najliczniejszą w Polsce. Na jednym ze wzgórz znajduje się wpisana do rejestru zabytków archeologicznych rozległa osada kultury łużyckiej i późniejsze grodzisko wczesnośredniowieczne. Rezerwat nosi imię prof. Janiny Jasnowskiej, która przez lata wraz z mężem, prof. Mieczysławem Jasnowskim, propagowała ideę utworzenia Parku Narodowego Doliny Dolnej Odry.

19. BEZKRĘGOWCE MIĘDZYODRZA

W wodach Międzyodrza występują, oprócz ryb, liczne bezkręgowce, wśród nich 16 gatunków małży słodkowodnych i 24 gatunki ślimaków. Szczękuje, małże z rodziny skójkowatych, mogą osiągać nawet 25 cm długości i przefiltrować w ciągu godziny 1,5 litra wody. Oglądając wyrzucone na brzeg muszle małży, można natknąć się na półperły. Powstają one w wyniku podrażnienia czynnikami zewnętrznymi miejsc, które małż pokrywa masą perłową. Z występowaniem małży ściśle związana jest obecność różanki – niewielkiej ryby objętej ochroną. Samiec tego gatunku po znalezieniu odpowiedniego małża czeka przy nim na pojawienie się samicy. Gdy ta nadpłynie, rozpoczyna on taniec wokół małża, by zachęcić samicę do złożenia jaj wewnątrz mięczaka. Po wszystkim samiec wydziela plemniki do wnętrza małża. Różanka składa jaja kilka razy w sezonie, więc w muszli znajdziemy potomstwo w różnych stadiach rozwoju.

20. RYBY

W wodach Międzyodrza występuje około 40 gatunków ryb. Nie wszystkie są tu stałymi mieszkańcami; część spośród odnotowanych tu gatunków wykorzystuje ten obszar jako miejsce rozrodu lub przystanek na trasie w górę Odry. Do najliczniejszych należą: boleń, ciernik, jazgarz, karaś, karp, leszcz, okoń, płoć, rozpiór, różanka, sandacz, sum, szczupak i węgorz. W czerwcu 2025 roku w wodach Regalicy wędkarz złowił sumę o długości 252 cm i masie prawie 100 kg. Wiek ryby oszacowano na ponad 30 lat. Jesienią i zimą nad Odrą w centrum Szczecina oraz powyżej miasta pojawia się więcej wędkarzy niż zazwyczaj. Wszyscy oni marzą o złowieniu sandacza.

21. OCHRONA PRZYRODY

Od tego miejsca środkiem koryta Odry Zachodniej przebiega granica między Niemcami a Polską. W związku z międzynarodowym charakterem obszaru w przeszłości planowano utworzenie tu tran-

Fot: Szymon Maksymiuk

Fot: Szymon Maksymiuk

sgranicznego parku narodowego. Ostatecznie powstał on w 1995 roku tylko po niemieckiej stronie, a polska część została objęta ochroną dwa lata wcześniej jako park krajobrazowy. W 1992 roku przebywał tu z wizytą ówczesny prezes WWF, książę Edynburga Filip, mąż królowej Elżbiety II. Biorąc pod uwagę wszystkie formy ochrony przyrody Doliny Dolnej Odry i pobliskich terenów, stanowią one największy zwarty obszar ochrony przyrodniczej w tej części Europy.

22. STAFFELDER POLDER

Staffelder Polder to obszar o powierzchni 63 ha, na którym w 1995 roku wstrzymano działalność rolniczą. Jest najstarszą strefą objętą ochroną, gdzie przyroda rozwija się w sposób naturalny po niemieckiej stronie granicy. Dominują tu krajobrazy trzcinowe, poprzecinane kanałami. W 1999 roku ograniczający polder wał przecięto w trzech miejscach, usuwając go na łącznej długości 200 metrów. Daje to możliwość swobodnego zalewania go przez wody Odry. Dzięki tym działaniom stworzono warunki do powstania łągu zasilanego wodami powodziowymi, który je magazynuje, a następnie stopniowo oddaje. W pobliżu wybudowano wieżę widokową, której konstrukcja inspirowana jest skrzydłami żurawia.

23. KRÓLESTWO PTAKÓW

Na obszarze Międzyodrza występuje 237 gatunków ptaków, a dla 131 gatunków jest ono miejscem lęgowym o kluczowej roli w lokalnym ekosystemie. Jest to też miejsce przystankowe dla ptaków migrujących i zimujących. Zgrupowania przekraczają 150 000 osobników w trakcie migracji wiosennej oraz 50 000 osobników w czasie wędrówki jesiennej i zimowania. Międzyodrze jest pod stałą obserwacją ornitologów, a badania naukowe prowadzone są od XX wieku. Z Międzyodrza wyruszył w podróż najsłynniejszy samiec rybitwy czarnej – Rysiek, nazwany tak od kodu geolokatora: RK. Jego wędrówka zaczęła się na Międzyodrzu, skąd przeleciał na południe przez kontynent do północnych Włoch. Następnie przeleciał całe Morze Śródziemne i dalej wzdłuż zachodniego wybrzeża Afryki do Mauretanii, gdzie spędził miesiąc na wybrzeżu. Dalej Rysiek poleciał na otwarte wody Oceanu Atlantyckiego, w pobliżu afrykańskich wybrzeży Gwinei. Oddalał się od wybrzeża nawet o 1200 km, mając jedynie 1800 km do wybrzeża Brazylii. Po wielkiej wędrówce powrócił na obszar Międzyodrza, gdzie zdjęto mu geolokator.

24. PTAKI NAJBLIŻSZEJ OKOLICY

Wśród ptaków, które można tu zaobserwować, są łabędzie, czaple, żurawie, zimorodki, dzięcioły, kormorany, bieliki, czajki, rybitwy i wiele innych. Najliczniejszą grupę stałych rezydentów stanowią trzciniczka i rokitniczka, ich liczebność szacować można na kilka tysięcy par. Czasem z zarośli dobiega od-

głos przypominający dmuchanie w butelkę lub sygnał mgłowy statku. To głos godowy samca bąka. Jest słyszalny z trzcin o każdej porze dnia i nocy z odległości kilku kilometrów. Warto zwracać uwagę na stare pnie czy samotne drzewa. Zazwyczaj na ich gałęziach suszą się i wygrzewają kormorany, ale bardzo często w takich miejscach przesiadują bieliki, czekając na ofiarę. Wypatrywanie ofiary stanowi nawet 90% całkowitego czasu polowania bielika. Lubią one jednak latać i często to robią; nawet 8 godzin dziennie mogą poświęcać na ten cel. Średni dystans, jaki dziennie pokonują dorosłe osobniki, to 120 km. Wiążą się w pary na całe życie. Upierzenie bielików jest brązowe, a ich cechą charakterystyczną jest biały ogon. Ogony piskląt i młodych ptaków są ciemne i wraz z wiekiem jaśnieją.

25. PAUL ROBIEN

Prekursorem badań i obserwacji ptaków na Międzyodrzu był Paul Robien, który już w 1926 roku doprowadził do objęcia ochroną dzisiejszej wyspy Sadlińskie Łąki. Wyspa stała się atrakcją turystyczną. Odwiedzały ją liczne wycieczki zainteresowane powstającą na niej stacją przyrodniczą. Pojawiało się też wielu ciekawskich zainteresowanych postacią samego przyrodnika, który zamieszkał na do niedawna bezludnej wyspie wraz z partnerką. Paul Robien w swojej misji edukacyjnej uświadamiał wagę ochrony przyrody dla przetrwania ludzkości. W latach 1912–1943 opublikował ponad 200 artykułów, które zawierały opisy wyglądu, zwyczajów i miejsc występowania ptaków. Przyniosły mu one uznanie zarówno ze względów merytorycznych, jak i ze względu na jakość pióra autora. Teksty publikowano w prasie, co doprowadziło do powstania Zwitscherklubu (Klubu Świergotków) – klubu miłośników przyrody, a w szczególności ptaków występujących w okolicy Szczecina. W 1920 r. wydano jego pierwszą książkę „Świat ptaków okręgu Szczecin”, która do dziś cieszy się uznaniem. Paul Robien i jego towarzyszka, Ewa Windhorn, zostali zabici przez żołnierzy Armii Czerwonej.

26. LASY OLSZOWE

Lasy olszowe porastają tereny o wysokim poziomie wód gruntowych i ich utrudnionym odpływie. Obszary te są przez cały rok zabagnione, a okresowo całkowicie zalane. Z uwagi na te specyficzne warunki hydrologiczne ich wygląd jest charakterystyczny i łatwy do rozpoznania. Wokół pni drzew tworzą się porośnięte roślinnością kępy, a przestrzenie pomiędzy nimi są wypełnione wodą. Głębokość wody może sięgać od kilku do kilkudziesięciu centymetrów. Olsy bywają nazywane lasami na kępach. Kępy stanowią fundament dla rosnących na nich drzew i mogą osiągać nawet metr wysokości i cztery metry średnicy. Bywa, że kępy są dość daleko od siebie i krajobraz przypomina archipelag wysepek z drzewami na środku.

27. MURAWY KSEROTERMICZNE I PIĘKNE WIDOKI

Między Mescherin a Gartz rozciągają się wzgórza stanowiące krawędź doliny odrzańskiej. Znajdziemy tu liczne stanowiska roślinności kserotermicznej i murawy stepowe. Roślinność narażona jest na wysoką temperaturę i suszę, z drugiej strony na wyeksponowanych stokach czasem panuje przenikliwie zimno. Włoski pokrywające rośliny stanowią ochronę przed parowaniem, a głęboko sięgające korzenie dostarczają odpowiednią ilość wody. W wilgotnych miejscach występują dwa gatunki storczyków. Już w marcu rozkwitają tu kwiaty i zaczyna się bujne życie owadów. Oprócz motyli, trzmieli i pszczoł można tu też spotkać chrząszcza oleicę fioletową. Na Schäferberge, czyli Wzgórzach Pasterskich, w celu zachowania obecnego charakteru ekosystemu prowadzony jest wypas owiec oraz usuwane są drzewa i krzewy. Znajdziemy tu naturalne punkty widokowe, takie jak Stettiner Berg czy Seeberg. Wyjątkowo malownicze są także porośnięte naturalnym lasem Gartz'er Schrey.

28. ŻURAWIE

Międzyodrze jest jednym z najważniejszych miejsc jesiennych koncentracji żurawi w tej części Europy. Przebywać może tu do 14 500 osobników, przy czym na stałe gniazduje około 30 par tych ptaków. W jesienne wieczory, na 2–3 godziny przed zmierzchem na poldery, aby szukać bezpiecznego miejsca na nocleg zlatują tu się klucze liczące nawet 1000 osobników, Wykonują pętle, szukając miejsca do lądowania, i nawołują się wzajemnie, dzięki czemu cały proces staje się wyjątkowym spektaklem. W tym samym okresie schronienie na Międzyodrzu znajduje nawet 25 000 gęsi. W trakcie Tygodnia Żurawia pracownicy parków po obu stronach granicy, w okolicach Gartz i Marwic, organizują wspólne obserwacje.

Projekt „Cross Oder” Nr INT0700177 jest dofinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Współpracy Interreg VI A Meklemburgia-Pomorze Przednie /Brandenburgia / Polska 2021–2027, w zakresie celu szczegółowego 4.6: Kultura i zrównoważona turystyka.

Interreg

Kofinansiert von der Europäischen Union
Dofinansowany przez Unię Europejską

#visit
SZCZECIN!

Mecklenburg-Vorpommern / Brandenburg / Polska

Stadt Gartz (Oder)